

УДК [94(477.83/.86):334.734]:271.4-726Л-66А.Шептицький]"192/193"

Оксана ПАСІЦЬКА

*Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України***АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГАЛИЧИНИ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТ.**

Проаналізовано роль Андрея Шептицького в організаційних процесах галицьких українців. Висвітлено діяльність митрополита в контексті економічного розвитку регіону.

Ключові слова: митрополит Андрей Шептицький, Галичина, суспільство, економіка, товариство, галицькі українці.

Діяльність та роздуми Андрея Шептицького про самовизначення українців, державотворення, історичний та культурний розвиток, християнські моральні орієнтири досі актуальні. Тогочасні суперечливі та складні реалії спонукали митрополита пильно відстежувати тенденції політичного, економічного, культурного розвитку, брати в них активну участь. Чимало уваги Андрей Шептицький приділяв суспільно-організаційним та господарським ініціативам. Архієрей ініціював створення та підтримував діяльність українських міщанських товариств, селянських спілок, навчальних і культурно-освітніх закладів, різних підприємств, кооперативів, які вважав запорукою стабільності, соціального та економічного поступу.

Митрополиту Андрею Шептицькому як особистості присвячено чимало наукових праць. Однак такий важливий аспект, як соціально-економічна місія митрополита ще потребує ґрунтовного дослідження. Цю тему висвітлювали побіжно Р. Августин [1], О. Волинець [2], Н. Колб [3], Н. Мисак [4] тощо.

Мета статті - охарактеризувати роль митрополита Андрея Шептицького у суспільно-економічному розвитку Галичини 20-30-х років ХХ ст.

У міжвоєнний період у Галичині функціонувала мережа різноманітних громадських організацій (релігійні, політичні, професійні, жіночі тощо). Митрополит Андрей Шептицький підтримував «Просвіту», «Сільський господар», «Союз українок», молодіжні спортивні організації («Пласт», «Луг», «Сокіл»), професійні купецькі і промислові інституції, ремісничі товариства. У царині соціального розвитку митрополит виступав за «оборону тих, хто не вміє себе боронити», підтримку всіх соціальних верств, піднесення «вартості їх праці» [5, с. 412] та неодноразово наголошував, що серед галицького громадянства є актуальною проблема об'єднання українців на основі соціально-християнської національної ідеології.

Як людина високоосвічена й харизматична, Андрей Шептицький дбав про моральність, добробут і солідарність українців. 3 листопада 1929 р. з

його ініціативи засновано товариство греко-католицьких робітниць «Будучність» під покровом Пречистої Діви Марії при церкві св. Юра у Львові, яке об'єднувало понад 1000 українських робітниць. Організація отримала статус гуманітарно-християнського католицького товариства, яке діяло згідно з нормами Греко-Католицької Церкви і державних законів [6, с. 280-285]. Товариство «Будучність» брало активну участь у церковно-релігійному житті. «Будучність» організовувала виклади на релігійні, освітні, суспільні, наукові теми, допомагала українським робітницям із працевлаштуванням, надавала матеріальну та правову допомогу. Неодноразово митрополит брав участь у заходах товариства. У 1936 р. митрополит Андрей пожертвував 25 600 злотих для придбання будинку товариства українських робітниць «Будучність» у Львові [7, арк. 72].

Митрополит Шептицький велику увагу приділяв об'єднанню ремісників, вихованню робітничої молоді. Зокрема архієрей матеріально підтримував галицьке товариство українських ремісників, промисловці і торговців «Зоря» [8, с. 25-27]. У структурі цього товариства діяла Секція опіки над ремісничою молоддю ім. В. Нагірного та мережа ремісничо-промислових бурс, які опікувалися українською молоддю, виховували фахових ремісників та промисловців, допомагали талановитим учням у навчанні та стажуванні за кордоном, сприяли естетичному вихованню, а також впливали на розвиток господарства в краю [9, арк. 50]. Про роль та завдання цих організацій Андрей Шептицький у 1903 р. писав: «Одною з головних основ майбутности українського міста та містечка - то справа освідомлення та збагачення міщанського стану. Митрополичий Ординаріат поручає усім священикам звертати увагу нашої сільської молоді на те, що під сучасну пору може вона добути фахову освіту в різних ділянках ремесла та промислу. Йдучи саме назустріч потребам нашої ремісничої молоді зобов'язується Українське Ремісничо-Промислове Товариство «Зоря» у Львові (Вірменська, 25) подавати так усно, як і письменно, всякі інформації в справі спрямування молоді до відповідних шкіл і варстатів. Це товариство дбає теж про приміщення та про харчування напливаючої молоді чи то за харчі (з близьких сіл), чи то за готівку (з дальших околиць). Кошти удержання скузькульовані мінімально» [5, с. 117]. У 1909 р. з нагоди 25-ліття ювілею товариства «Зоря» за сприяння та матеріальної підтримки митрополита «зоряни» придбали невеликий будинок на вул. Личаківській, 20 [10, арк. 89]. У 1929 р. митрополит з нагоди 25-ліття вступу на митрополичий престол купив за 110 000 злотих для бурсаків товариства «Українська ремісничо-промислова бурса» одноповерховий будинок із земельною ділянкою на вул. Пасічній, 2, який перебував у власності церкви св. Юра. Митрополит також фінансово допомагав іншим бурсам, зокрема Ремісничо-промисловій бурсі у Станиславові [10, арк. 45].

На рубежі 1920-1930 рр. у Галичині загострилися соціальні проблеми, зокрема посилювалося безробіття. У 1931 р. митрополит видав пастирське послання «На поміч безробітним і вбогим», у якому закликав і духовенство, і

вірних до добродійних акцій для безробітних і убогих, що зазнали скрути внаслідок світової економічної кризи. Для координації зусиль Андрей Шептицький зорганізував крайові комітети допомоги у кожній парохії, архієрей дав розпорядження створити Союз милосердя, який мав би об'єднати людей для різних допомогівих акцій [11, с. 469-474]. Митрополит Андрей прихильно ставився до діяльності Комітету допомоги українським безробітним товариства українських робітників «Сила» та надавав йому матеріальну допомогу. Комітет організував тимчасову польову кухню. Крім цього, безробітним допомагали фінансово, продуктами, одягом, надавали медичну допомогу тощо. У 1937 р. на прохання директора товариства П. Музики митрополит пожертвував українським безробітним 550 злотих [7, арк. 88].

Андрей Шептицький підтримував об'єднання українських дозорців і домову прислугу та не був байдужий до створення і діяльності їхніх професійних організацій, зокрема товариства «Воля». Митрополит пожертвував навіть землю під будівництво дому на Личаківському передмісті для цієї організації [7, арк. 81]. Товариство боронило професійні та економічні інтереси членів організації. Спільчани займалися вирішенням актуальних питань: оплата найманої праці, покращення умов проживання, юридична допомога, організування Бюро посередництва праці, обстоювали дотримання умов трудового договору, організували культурно-освітні заходи. Неодноразово члени товариства «Воля» зверталися до архієрея про допомогу та захист перед власниками підприємств, які порушували умови трудового договору та ганебно поводитися з робітниками, на які митрополит завжди реагував [12, арк. 24-25].

Андрей Шептицький у своїх посланнях торкався окремих аспектів трудового законодавства, акцентував на необхідності підписання контракту між працедавцем та робітником: «Робітник бере на себе обов'язок своєю працею, своїми відомостями, і силою, і своїм часом принести працедавцеві той хосен, якого му потреба в єго продукції. Працедавець же обов'язуєся за роботу дати справедливе умовлене винагородженне» з цією метою, «щоби була захована рівність між працею а зарплатою, то є між тим, що робітник працедавцеві а тим, що той робітникови дає» [13, с. 530]. Зокрема, митрополит стверджував, що кожна працююча людина має право на зарплату та на власний розсуд розпоряджатися нею, а зарплата за працю має бути справедливою. Крім цього, митрополит зазначав, що зарплата повинна бути такою, щоб вистачало на «утриманне єго життя», тобто на харчування, житло та одяг. Робочий день, на думку Андрея Шептицького, мав бути врегульований та становити 6 днів. Відпрацювавши, робітник мав право на вихідний день - недільний, а також святкові дні [13, с. 523, 528].

Митрополит Андрей піклувався не лише про те, щоб згуртувати українців, а й про економічний розвиток Галичини. Він наголошував, що «рішучо фальшивим і шкідливим єсть напрям занедбування сторони суспільно-економічної» [13, с. 547]. Насамперед архієрей дбав про

покращення економічного добробуту населення. Андрей Шептицький створив соціально-економічну доктрину економічного персоналізму. Економічний добробут народу він вважав підвалиною Української держави, без нього «навіть найсвітліше політичне положення завжди буде безосновне і безхосенне». Економічне стабільність важко уявити без приватної власності, яку А. Шептицький вважав природним правом людини [13, с. 525].

Економічний добробут митрополит пов'язував із Законом Божим та моральністю Христовою: «Але наука Ісуса Христа не лиш для одиниць, але і для цілої суспільности є дорогою до доброго бити, є найліпшою підставою економічної сили суспільности, котру становить не сума маєтків, але пересічна заможність всіх. Лиш та суспільність багата і сильна, в котрій всі або майже всі відповідно до свого положення суть заможні. Неможливий є бит економічний без моральности, бо є неможливий без суспільного ладу, а ладу суспільного нема, де нема рівноваги прав і обов'язків. А сеї рівноваги нема, де нема етики» [13, с. 8].

Вважаючи справу розвитку національної економіки засобом оборони та стабільності недержавного народу, Андрей Шептицький допомагав розбудовувати різні економічні установи, зокрема Іпотечний банк, товариство взаємного страхування «Дністер», де був почесним президентом [14, арк. 16]. Також він підтримував господарське товариство «Сільський господар». Про авторитет митрополита Андрея Шептицького свідчить лист керівника філії «Сільський господар» у Коломиї митрополиту з нагоди іменин: «Ваша Ексцеленція є найбільшим і самотнім Оборонцем і Опікуном не тільки нашої Віри й Церкви, але також і цілого українського народу, а тим самим і цілої маси українських хліборобів» [15, арк. 44]. Керівники товариства «Сільський господар» інформували митрополита Андрея про кооперативний рух у Галичині, про напрями діяльності товариства та надсилали звіти організації, запрошення на загальні збори [15, арк. 11].

Митрополит фінансово підтримував українських промисловців, кооперативи та підприємства, які функціонували без державної підтримки і вели конкурентну боротьбу на тогочасному ринку. Наприклад, Андрей Шептицький надав бізнес-леді Климентині Авдикович - власниці фабрики солодоців «Фортуна нова» позику та віддав в оренду власну нерухомість на вул. Кордецького. Митрополит інвестував у підприємство загалом 46 тис. доларів. У 1925 р. куратором фабрики митрополит призначив свого брата Климентія, а у 1928 р. подарував Климентині Авдикович її борг [16, с. 9-10]. У матеріальній допомозі митрополит не відмовляв і керівникам текстильної торговельно-промислової спілки «Шовк» у Самборі, пекарні «Золотий колос» у Львові, видавництвам «Новий час», «Нива», «Червона калина» тощо [17, арк. 87].

Андрей Шептицький та значна частина священнослужителів пропагували ідею закупівлі предметів церковного вжитку в українського товаровиробника. Митрополит підтримував гасло «свій до свого по своє» та замовляв потрібну продукцію насамперед на українських підприємствах [18,

арк. 5, 22-23]. Крім цього, митрополиту постачали товар із різних фірм Варшави, Катовіце, Познані, Відня, Будапешта, Лондона, Парижа [19, арк. 1-56; 20, арк. 1-59; 21, арк.].

Митрополит Андрей був переконаний у необхідності піднесення добробуту селян: «Лучіться разом, заведіть по ваших селах крамниці християнські, шпіхліри громадські і всякі інші пожиточні установи. У нас, священиків, знайдете завсігди не лиш пораду , але оскільки оно буде в наших силах, також і поміч. Пам'ятайте, що лишень тримаючись з нами, Вашими витцями духовними, зможете по Божому жити та по Божому дороблятися маєтку. Як будемо разом триматися, то в кождім ділі будемо сильніші. А противно, коли поділимося, ослабіємо і до нічого не дійдемо" [13, с. 7]. Митрополит радив священикам долучатися до створення та діяльності економічних спілок, складів, позичкових кас, крамниць, зокрема церковних крамниць та піднесення добробуту сільського населення.

У 20-30-х роках ХХ ст. Андрей Шептицький відіграв надзвичайно важливу роль у суспільному розвитку галицьких українців. Митрополит Андрей був ініціатором створення та підтримував діяльність низки професійних організацій, економічних інституцій, підприємств, кооперативів. Така позиція митрополита відповідала запитам значної частини українського населення краю та сприяла суспільно-економічній модернізації українців.

Подальших досліджень потребує проблема впливу Української Греко-Католицької Церкви на суспільно-економічні процеси у Галичині у міжвоєнне двадцятиліття ХХ ст.

СТИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. *Августин Р.* Економічний персоналізм Митрополита Андрея Шептицького / Р. Августин // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. - Львів: РВВ НЛТУ України, 2013. - Вип. 23. - С. 385-393.
2. *Волинець О.* Митрополит Андрей Шептицький про участь духовенства у суспільно-політичному житті / О.Волинець // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. - Київ, 2012. - Випуск 65 (№ 10). - С. 5-9.
3. *Колб Н.* Греко-католицьке парафіяльне духовенство Східної Галичини початку ХХ ст. / Наталя Колб // Український Мойсей: до 150-ліття від дня народження митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького. Статті та матеріали. - Львів, 2015. - С. 16-32.
4. *Мисак Н.* Митрополит Андрей Шептицький про роль української інтелігенції в націєтворчих процесах у Галичині наприкінці ХІХ-на початку ХХ ст. / Наталя Мисак // Український Мойсей: до 150-ліття від дня народження митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького. Статті та матеріали. - Львів, 2015. - С. 33-38.

5. *Шептицький А.* Письма-послання (1939-1944 рр.). Передрук із Львівських Єпархіальних Відомостей (АЄПВ), рукописів та "Логосу" [Підгот. до друку І. Стефанюк]. - Львів, 1991. - 828 с.
6. *Пасіцька О.* Львів і львів'яни: український соціум та промисел (20-30-ті роки ХХ ст.). - Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. - 400 с.
7. Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі - ЦДІА України, м. Львів). - Ф. - 358 (Шептицький Андрей, 1865-1944). - Оп. 1. - Спр. 126 (Статут торговельної і ремісничо-промислової спілки «Рідна школа» в Боднарівці, листи українських кооперативів «Будучність», «Зоря» та ін. у Жовкві, Коломиї, Косові до Шептицького А. про діяльність та надання грошової допомоги, 1924-1938). - 118 арк.
8. *Пасіцька О.* Львівська «Зоря» - товариство українських ремісників, промисловців і торговців (1884-1939): історичний нарис. - Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. - 88 с.
9. Державний архів Львівської області. - Ф. 1 (Львівське воєводське правління, 1921-1939). - Оп. 54. - Спр. 2490 (Справа про реєстрацію українського ремісничо-промислового товариства «Руська бурса» у Львові, б. р.). - 64 арк.
10. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 2. - Спр. 46 (Листи культурно-освітніх і господарських товариств у Галичині до Шептицького А. про діяльність та надання матеріальної допомоги, 1906-1914). - 89 арк.
11. *Митрополит Андрей Шептицький: Життя та Діяльність.* Документи та матеріали 1899-1944. Церква та суспільне питання. - Львів, 1998. - Том.ІІ. - Кн. 1. - 572 с.
12. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 2. - Спр. 47 а (Листи торговельно-промислових, господарських організацій і комітетів у Відні, Львові та ін. до Шептицького А. про діяльність та надання грошової допомоги, 1903-1917). - 47 арк.
13. *Шептицький А.* Пастирські послання. - У 4 т. - Т. 1. 1899-1914. - Львів: Фундація «Андрей», видавничий дім «Артос», 2007. - 1014 с.
14. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 2. - Спр. 42 (Запрошення кредитного товариства «Дністер» у Львові Шептицькому А. взяти участь у засіданнях загальновиборчих зборів, 1902-1914). - 41 арк.
15. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 125 (Листи краевого господарського товариства «Сільський господар» у Львові, Луцьку, Коломиї та ін. до Шептицького А. про діяльність, 1912-1938). - 50 арк.
16. *Авдикович К.* Перша українська фабрика цукерків «Фортуна нова». - Львів: «Тріада плюс», 2010. - 48 с.
17. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 112 (Листування з українськими кооперативними товариствами «Дністер», «Карпатія» та ін. у Львові про діяльність, 1919-1936). - 102 арк.
18. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 134 (Листи промислових і торговельних фірм у Львові «Фортуна нова», «Бібльос»,

«Керос» та ін. до Шептицького А. про діяльність та надання грошової допомоги, 1929-1938). - 133 арк.

19. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 141 (Листи промислово-торговельних фірм у Відні до А.Шептицького про постачання товарів та розрахунки, 1902-1934). - 56 арк.

20. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 142 (Листи промислово-торгівельних фірм у Будапешті, Лондоні, Парижі та ін. до Шептицького А. про постачання товарів та розрахунки, 1913-1938). - 59 арк.

21. ЦДІА України у м. Львові. - Ф. - 358. - Оп. 1. - Спр. 143 (Листи промислово-торговельних фірм Берліна, Лейпціга, Мюнхена та ін. до Шептицького А. про купівлю-продаж антикваріату і стародруків, 1906-1937). - 160 арк.

Oksana PASITSKA

ANDREY SHEPTYTSKY IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF GALICIA IN THE 20-30-th century

The role of Andrei Sheptytskyi in organizational processes of Galician Ukrainians is analyzed. Metropolitan's activity in the context of economic development is highlighted.

Key words: *Metropolitan Andrei Sheptytskyi, Galicia, society, economy, company, Galician Ukrainians.*